

Waterspiegel

Opinieblad van de Vereniging van waterbedrijven in Nederland (Vewin)

Dossier Waterkwaliteit bronnen

Waterpaspoort

Tjeerd de Groot,
lid Tweede Kamer, D66

Versnellingstafels Waterkwaliteit

Voorzitter Gerard Doornbos

22ste jaargang, nummer 1
maart 2019

Colofon

Waterspiegel is een periodieke uitgave van Vewin, de Vereniging van waterbedrijven in Nederland. Waterspiegel brengt nieuws, achtergronden en opinies uit de wereld van (drink)water en aanverwante sectoren.

WWW.VEWIN.NL

UITGEVER

Philip Reedijk, Maas Communicatie
Maaskade 38, 3071 NB Rotterdam,
010 – 404 80 41,
www.maascommunicatie.nl

HOOFDREDACTEUR

Arjen Frentz, frentz@vewin.nl

REDACTIE

Arjen Frentz, Hans de Groene,
Amarins Komduur,
Patricia van der Linden,
Philip Reedijk
redactiewaterspiegel@vewin.nl

EINDREDACTIE

Philip Reedijk,
philip@maascommunicatie.nl

FOTOGRAFIE EN ILLUSTRATIES

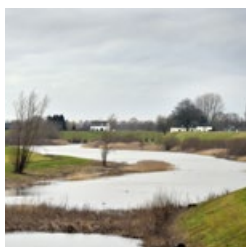
Van Beek Images, Maas
Communicatie/Tom Pilzecker,
Sabine Joosten, Frans Lemmens,
Vewin, Hugo de Vries, Shutterstock,
Hollandse Hoogte, Vitens.

ABONNEMENTEN

Waterspiegel wordt gratis toegezonden aan mensen die beroepsmatig betrokken zijn bij de watersector. Adreswijzigingen kunnen worden gericht aan Vewin, Postbus 90611, 2509 LP Den Haag. Verzoeken om een abonnement zijn ter beoordeling van de hoofdredactie: redactiewaterspiegel@vewin.nl.

Artikelen uit deze uitgave mogen worden overgenomen na toestemming van de uitgever. De gebruikte foto's zijn bedoeld als illustratie en hoeven niet de beschreven situatie letterlijk weer te geven. De redactie heeft zijn uiterste best gedaan om alle copyright-houders van gebruikt beeldmateriaal op te sporen. Indien u meent dat u rechthebbende bent, kunt u zich bij ons melden.

Waterspiegel wordt verzonden in een seal van biofolie. Deze mat-transparante folie is binnen 90 dagen volledig composteerbaar en mag dus in de GFT-bak. Biofolie is gemaakt van de reststoffen van maisproducten en aardappelzetmeel.

Inhoud

Drinkwatersector aangesloten bij het Voedseleeducatie Platform	4
Column Dragan Savić, KWR	5
Versnellingsstafels Waterkwaliteit uit de startblokken	6
KRW belangrijk voor de drinkwatervoorziening	12
Waterbeeld: Vitens zomerklaar	15
Werkbezoek Duurzame Zorg, LUMC	16
‘De KRW is de hoeksteen van het Europese waterbeleid’	18
Watereducatie: samen maatschappelijke impact vergroten	20
Minister positief over totstandkoming drinkwatertarieven	22
Tarievenoverzicht drinkwater 2019	23
Het Waterpaspoort van: Tjeerd de Groot (D66)	24
Europese verkiezingen 2019	26
De Grote kabel- en leidingchallenge	28
Achterspiegel: actief grondwaterbeheer	32

Versnellingstafels Waterkwaliteit

De Delta-aanpak Waterkwaliteit richt zich op alle belangrijke bronnen voor waterverontreiniging: landbouw, stedelijk afvalwater en industrie. Uiterlijk in 2027 moet Nederland de maatregelen hebben genomen, die ervoor moeten zorgen dat de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) bereikt kunnen worden. Drie zogeheten 'versnellingstafels' spelen hierbij een belangrijke rol.

Kaderrichtlijn Water belangrijk voor drinkwatervoorziening

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) is een belangrijk instrument om op Europees én nationaal niveau goede waterkwaliteit te kunnen realiseren en drinkwaterbronnen te beschermen. De KRW schrijft voor dat de waterkwaliteit van de Europese wateren aan bepaalde eisen moet voldoen. De Europese Commissie evalueert momenteel de KRW en haar dochterrichtlijnen, zoals de Grondwaterrichtlijn en de richtlijn Prioritaire Stoffen.

Werkbezoek Duurzame Zorg, LUMC

De ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en Infrastructuur en Waterstaat (IenW) onderzoeken, samen met onder andere zorg- en waterketenpartners, mogelijkheden om medische milieuvervuiling tegen te gaan. Op 14 februari vond in het Leids Universitair Medisch Centrum een werkbezoek plaats van vertegenwoordigers van de zorg, de ministeries van VWS en IenW, TU Delft, de waterschappen en de drinkwaterbedrijven.

Drinkwatersector aangesloten bij het Voedseleducatie Platform

Sinds kort is Vewin namens de Nederlandse drinkwaterbedrijven partner van het Voedseleducatie Platform (VEP). In dit platform werken de overheid, de wetenschap en het bedrijfsleven samen aan objectieve educatie over voeding bij kinderen.

In het VEP zijn bedrijven vertegenwoordigd die actief zijn in de productgroepen uit de Schijf van Vijf, dan wel bedrijven die de VEP-ambitie een warm hart toedragen vanuit een doelstelling van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. De drinkwatersector is aangesloten, omdat kraanwater een belangrijk onderdeel is van de richtlijnen Goede Voeding én de Schijf van Vijf.

Smaaklessen

De landelijk aangeboden Smaaklessen zijn het basis-lesprogramma van het Voedseleducatie Platform. Het doel van Smaaklessen is kinderen door middel van ervaringsleren te interesseren in smaak, voedselproductie, voeding en gezondheid, consumentenvaardigheden en koken. Het beleven van voedsel staat daarbij centraal. Door

te proeven, voelen, horen, ruiken en kijken, verkennen kinderen hun eten. Zo kunnen zij later bewuste en duurzame keuzes maken. In de smaaklessen leren leerlingen meer over de herkomst van water en over de waarde van drinkwater.

Bewuste, duurzame en gezonde keuzes

De combinatie van lessen in de klas met praktijkervaringen zorgt voor een groot leereffect bij kinderen. Het Voedseleducatie Platform sluit aan bij het landelijke voedseleducatienetwerk van onder andere het Voedingscentrum, Rijksprogramma Jong Leren Eten, GGD-organisaties, Natuur- en milieueducatie, JOGG, koks, diëtisten, bedrijfsleven en onderzoekers.

‘KINDEREN LEREN
KRAANWATER BELEVEN’

In elke Waterspiegel vragen wij een columnist zijn of haar visie te geven op een actueel thema. Deze keer is dat Dragan Savić, directeur KWR.

Op weg naar de 'Digital Water Future'

De inspanningen van de watersector om te zorgen dat er bij de consument schoon drinkwater uit de kraan komt, dat waterbronnen vrij van verontreiniging worden gehouden en verspilling wordt tegengegaan, zijn een prestatie van formaat. Zeker wanneer we bedenken dat de sector opereert in een uitermate complexe, variabele en onzekere omgeving. Deze omgeving kenmerkt zich met name door de versnelling van technologische innovatie en de daarbij behorende uitdagingen en kansen.

In het afgelopen decennium is de digitale technologie explosief gegroeid. Data spelen in die technologie een sleutelrol. Er is vrijwel geen gebied te bedenken waarover géén data worden verzameld, van het weer tot de kwaliteit van het kraanwater.

De digitale technologie kenmerkt zich door cyberinfrastructuren die bestaan uit dataverzamelsystemen (sensoren en instrumenten), data-opslagsystemen, lokale en cloudgebaseerde computersystemen en omgevingen voor datavisualisatie. Omdat de cyberinfrastructuren ook onderling weer verbonden zijn, kan optimaal gebruik worden gemaakt van een razendsnel groeiend aantal databronnen, om zo op een spectrum aan maatschappelijke uitdagingen te anticiperen en deze beter te beheersen.

Deze ontwikkelingen zijn hoogst relevant voor de watersector, nationaal en wereldwijd. De digitale technologie biedt zowel de grootste uitdagingen als kansen voor de bedrijfsactiviteiten en -processen bij de waterbedrijven. Om hierop voor te sorteren staat KWR Nederlandse waterbedrijven en het Vlaamse De Watergroep bij met onderzoek en kennis van de hydro-informatica, ingebed in het collectieve bedrijfstakonderzoek.

Om de uitdaging aan te kunnen gaan, is het nodig dat we gezamenlijk een nieuwe visie en een gedetailleerde routekaart ontwikkelen voor de 'Digital Water Future'. Het verwekelijken van deze visie zal ertoe leiden dat we de vruchten gaan plukken van: uitgebreide, geïntegreerde kennis over het watersysteem, een snelle en proactieve signalering van storingen in het leidingnet, een hogere veerkracht van het systeem, een efficiënter gebruik van hulpbronnen, een betere ondersteuning van de circulaire economie en een hogere kosteneffectiviteit.

Daarnaast stimuleren ontwikkelingen op het gebied van kunstmatige intelligentie, robotica, virtual/augmented reality en serious games de ontwikkeling van nieuwe inzichten in watermanagement. De steeds vrijere toegang tot data leidt tot een toenemende publieke betrokkenheid bij watermanagementbeslissingen en meer begrip voor de uitdagingen waar de watersector voor staat. Wel moeten open data en de met het internet verbonden fysieke infrastructures zorgvuldig worden beheerd om waterbedrijven te beschermen tegen ernstige privacy-schendingen en veiligheidsdreigingen. Om deze reden is KWR betrokken bij het Europese project STOP-IT, dat onderzoekt hoe waterinfrastructuur tegen fysieke en cyberaanvallen kan worden beschermd.

Tot slot hebben we meer geschikte specialisten nodig om de nieuwe visie te realiseren. Het is duidelijk dat digitale-technologiespecialisten zonder kennis van de complexiteit en de uitdagingen van de watersector, dit traject niet kunnen leiden. Om de digitale toekomst werkelijkheid te laten worden, hebben we de meest hoogwaardige en meest geavanceerde technologieën nodig, en een nieuwe generatie professionals geschoold in zowel waterwetenschap als informatica: hydro-informatici! Hydro-informatica behelst een continu proces van ontwikkeling en gebruik van waterdata, modellen en tools om inzicht te krijgen in onze omgeving, om alle belanghebbenden te betrekken en om de besluitvorming te ondersteunen voor een betere samenleving. Alleen met professionals, die werken op het snijvlak van de (traditioneel gescheiden disciplines) informatica, wetenschap en techniek, kunnen we de voordelen van de digitale watertransformatie ten volle benutten.

*Dragan Savić,
directeur KWR*

Concrete maatregelen voor knelpunten

Versnellingstafels Waterkwaliteit uit de startblokken

De Delta-aanpak Waterkwaliteit komt voort uit de wens van de Tweede Kamer en een gezamenlijke ambitie voor voldoende chemisch schoon en ecologisch gezond water voor duurzaam gebruik. Alle stakeholders staan gezamenlijk aan de lat om ervoor te zorgen dat de waterkwaliteit verbetert en Nederland in 2027 de KRW-doelstellingen behaalt. Drie zogeheten 'versnellingstafels' spelen hierbij een belangrijke rol.

De Delta-aanpak richt zich op alle belangrijke bronnen voor waterverontreiniging: landbouw, stedelijk afvalwater en industrie. Uiterlijk in 2027 moet Nederland de maatregelen hebben genomen, die ervoor moeten zorgen dat de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) bereikt kunnen worden. De Delta-aanpak richt zich niet alleen op de KRW-doelen, maar ook op verbetering van de waterkwaliteit in de breedte, zoals op opkomende stoffen.

Meer focus en sturing nodig

De waterkwaliteit is de afgelopen jaren in grote delen van het land verbeterd, maar niet overal en niet voldoende om in 2027 alle doelen te bereiken, zo bleek uit het rapport 'Balans van de Leefomgeving' uit 2018 van het Planbureau voor de Leefomgeving. Er is dus meer inzet nodig – via voortvarende uitvoering en het nemen van extra maatregelen – om de ambities waar te maken. Als prioriteiten zijn benoemd: nutriënten (meststoffen), gewasbeschermingsmiddelen, opkomende stoffen en medicijnresten in water.

In de Delta-aanpak Waterkwaliteit wordt ook de verbinding gelegd met onder andere het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer, de Ketenaanpak Geneesmiddelen, microplastics en het Deltaprogramma Zoetwater. Om meer focus en sturing te kunnen geven op de prioriteiten is in 2018 het besturingsmodel van de Delta-aanpak gewijzigd.

Versnellingstafels

De minister van IenW heeft aangegeven bestuurlijke afspraken te willen maken die daadwerkelijk verschil maken voor de waterkwaliteit. In de nieuwe opzet heeft de Stuurgroep Water – als opdrachtgever voor de Delta-aanpak Waterkwaliteit – bestuurlijke opdrachten geformuleerd. Om de gewenste versnelling aan te brengen op de prioriteiten zijn er drie bestuurlijke 'versnellingstafels' ingesteld, onder voorzitterschap van Gerard Doornbos:

- landbouw: nutriënten/gewasbeschermingsmiddelen;
- chemische stoffen: opkomende stoffen en medicijnresten;
- een brede tafel over de overige onderwerpen, bijvoorbeeld de Kaderrichtlijn Water (nationale en regionale analyses), Omgevingswet en de Kennisimpuls Waterkwaliteit.

Doel van deze bestuurlijke versnellingstafels is om een extra verdieping en impuls te geven aan de prioriteiten van de Delta-aanpak. De tafels hebben binnen de opdracht bestuurlijk mandaat om te komen tot besluitvorming. De partijen (zowel overheden als ketenpartners) organiseren het mandaat en het commitment bij de eigen organisaties en/of achterbannen.

‘VOOR EEN INTEGRALE AANPAK IS HET BELANGRIJK DAT JE DE JUISTE PARTIJEN AAN TAFEL HEBT: NIET TE VEEL, MAAR OOK NIET TE WEINIG’

Gerard Doornbos, onafhankelijk voorzitter van de Versnellingstafels.

Voormalig (en weer waarnemend) dijkgraaf en oud-LTO-voorman Gerard Doornbos bewaakt als onafhankelijke voorzitter de voortgang en samenhang van de werkzaamheden van de drie tafels en fungeert als linking pin richting de Stuurgroep Water. *Wat is volgens hem het belang van de versnellingstafels? En wat voegen ze toe ten opzichte van bestaande initiatieven?*

Doornbos: 'Op het gebied van waterkwaliteit spelen er enkele – soms hardnekkige – problemen, die zich kenmerken door een breed karakter, terwijl ze tegelijkertijd vrij specialistische kennis vereisen. Denk aan de mestproblematiek of de opkomende stoffen. Voor een integrale aanpak is het belangrijk dat je de juiste partijen aan tafel hebt: niet te veel, maar ook niet te weinig. Met de onderverdeling in drie tafels brengen we meer focus aan, waardoor er gericht en efficiënter kan worden gewerkt.'

'Het is nadrukkelijk niet de bedoeling dat we dubbel werk gaan doen of concurreren met bestaande structuren zoals het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer of de Ketenaanpak Geneesmiddelen. Het is eerder andersom: waar het goed gaat, moet je niet gaan lopen sleutelen. Maar waar de ketenpartners aan de versnellingstafels dubbelingen zien, zullen ze dat wel aangeven. En daarnaast onderzoeken we waar nog 'witte vlekken' zijn of waar zaken sneller of beter kunnen. Een voorbeeld zijn de opkomende stoffen: dat onderwerp lijken we nog niet goed in de vingers te hebben, bijvoorbeeld op het gebied van normering, vergunningverlening en toezicht. Dus daar kijken we intensief naar.'

Wat is volgens u het doel van de versnellingstafels?

Doornbos: 'De naam zegt het al: 'versnellen'. Er is in Nederland al heel wat bereikt op het gebied van verbetering van waterkwaliteit, maar er moet een tandje bij. Daarbij kijken wij in de volle breedte naar mogelijke verbeteringen, niet alleen in het kader van de KRW-doelen.'

Hoe gaan de versnellingsstafels daarbij te werk?

Doornbos: 'De tafels komen viermaal per jaar bijeen, waarbij alle betrokken gesprekspartners onderwerpen kunnen agenderen. Dat kan gaan om knelpunten, maar ik vind het ook belangrijk om te kijken naar het opschalen van dingen die juist goed gaan, best practices dus. Die aanpak volgen we bijvoorbeeld aan de landbouwtafel.'

'Inmiddels hebben de eerste vergaderingen plaatsgevonden en ben ik gematigd positief. Ik zie dat de wil tot samenwerken er is, maar dat men nog enigszins zoekende is naar waar de meeste versnelling behaald kan worden. De ketenpartners zijn zelf verantwoordelijk voor de inhoud, zowel aan de probleem-, als aan de oplossingszijde. Ik faciliteer het proces en zorg voor de algemene voortgang. En mochten de partijen er aan tafel niet uitkomen, dan is er op de achtergrond natuurlijk altijd het toezicht vanuit de Stuurgroep Water.'

Inbreng drinkwatersector

De drinkwatersector is aan elk van de versnellingsstafels vertegenwoordigd door een directeur van één van de tien Nederlandse drinkwaterbedrijven. *Waarom is het volgens hen belangrijk om deel te nemen aan deze tafels?*

Jelle Hannema, directievoorzitter van Vitens.

**'WAT ER NIET IN ZIT, HOEFT
ER TENSLOTTE NIET UIT'**

Versnellingsstafel Landbouw

Jelle Hannema, directievoorzitter van Vitens, zit aan de landbouwtafel: 'De kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater is nog steeds niet op orde. De KRW-doelen die we in 2015 hadden moeten halen, zijn in 2019 nog niet bereikt. Eén van de bronnen van vervuiling is het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en nitraten uit mest binnen de landbouwsector. Hier valt nog winst te behalen.'

Thermometer

'Voor ons is het belangrijk dat onze bronnen – het grond- en oppervlaktewater – zo schoon mogelijk zijn. Want wat er niet in zit, hoeft er tenslotte niet uit. Dat betekent namelijk dat we met een zo klein mogelijke zuiveringsinspanning – en dus tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten – schoon en veilig drinkwater kunnen produceren. De drinkwaterbronnen zijn eigenlijk een soort thermometer voor de staat van ons milieu. Als wij stoffen in onze bronnen aantreffen, dan is er echt iets aan de hand.'

Op welke manier gaat de landbouwtafel het verschil maken ten opzichte van de al bestaande trajecten en wanneer bent u tevreden?

Hannema: 'Ik ben tevreden als we concrete resultaten kunnen laten zien. In eerste instantie zijn dat bestuurlijke afspraken en de uitvoering daarvan, maar ik wil vooral ook aandacht vragen voor de al bestaande regionale initiatieven. We gaan niet het wiel opnieuw uitvinden, dus alles wat er al is en wat goed is, daar blijven we af. Wij kijken gericht naar zaken die sneller of beter kunnen. Juist door de brede samenstelling van de tafel zijn er interventies mogelijk die je in je eentje of met z'n tweeën niet voor elkaar krijgt. Dat kan zijn op het gebied van beleid en regelgeving, uitvoering of handhaving. Daarin én in de grote mate van betrokkenheid van de tafelgenoten zit volgens mij de kracht van de versnellingsstafel.'

Pilots verbreden

'In het werkgebied van Vitens bestaan al enkele succesvolle pilots waarin wij samenwerken met lokale boeren aan de verbetering van de waterkwaliteit. Zo zijn we er met de pilot 'Boeren voor drinkwater' in Overijssel in geslaagd om voor beide partijen voordelen te behalen. Door zorgvuldige dosering van mest en gewasbeschermingsmiddelen en toepassing van bepaalde teelttechnieken, zijn de bedrijfskosten voor de boeren gedaald en is de waterkwaliteit gestegen. En dat is nog maar één voorbeeld.'

'Als we zulke pilots kunnen verbreden, kunnen we snel landelijk betekenisvolle slagen maken. En als we van pilots staand beleid en normale bedrijfsvoering kunnen maken, dan begin ik echt tevreden te worden. Het is echt hoog tijd om de zaken concreet te maken en resultaten te laten zien!'

Ketenaanpak

Een andere meerwaarde van de versnellingsstafel ligt volgens Hannema in het feit dat alle stakeholders vertegenwoordigd zijn en echt aan oplossingen willen werken: 'Ik zie grote betrokkenheid en drive om tot resultaten te komen. Dat biedt ook kansen voor een bredere blik op het onderwerp waterkwaliteit. Zo is er al gesproken over de mogelijkheid van een ketenaanpak in de landbouw, waarbij ook partijen zoals supermarkten en consumenten een rol krijgen.'

Annette Ottolini, algemeen directeur van Evides Waterbedrijf.

Versnellingsstafel Opkomende stoffen

Annette Ottolini, algemeen directeur van Evides Waterbedrijf, vertegenwoordigt de drinkwaterbedrijven aan de tafel voor chemische stoffen (opkomende stoffen en medicijnresten): *waar ligt volgens haar het belang van de versnellingsstafels op het gebied van waterkwaliteit?*

Ottolini: 'Deze tafels onderstrepen de urgentie dat bestuurlijke afspraken voor waterkwaliteit op korte termijn nodig zijn, met als volgende stappen: daadwerkelijke uitvoering en monitoring. De waterkwaliteit is topprioriteit voor de drinkwatersector. Via Vewin pleiten wij al langere tijd voor extra inzet om verbetering te realiseren. De Delta-aanpak Waterkwaliteit was een goede start, maar we waren vooral blij met de toezegging van de minister van IenW dat ze op het gebied van waterkwaliteit concrete afspraken wil maken, met harde handtekeningen eronder. Daarbij sprak ze de ambitie uit 'wereldkampioen waterkwaliteit' te willen worden. Doel van de bestuurlijke afspraken moet zijn: het halen van de KRW-doelen, plus de aanpak van nieuwe uitdagingen, zoals medicijnresten en opkomende stoffen.'

'Het is goed dat er nu via de versnellingsstafels bestuurlijke kracht ingezet wordt op de prioriteiten. Er zijn bekende knelpunten, zoals gewasbeschermingsmiddelen en mest, maar ook nieuwere uitdagingen, zoals medicijnresten en opkomende stoffen. Om daadwerkelijk stappen te maken is bestuurlijke doorzettingsmacht zeer

---

'HET IS GOED DAT ER NU VIA DE VERSNELLINGSTAFELS BESTUURLIJKE KRACHT INGEZET WORDT OP DE PRIORITEITEN'

---

behulpzaam én nodig. De drinkwatersector is heel gemotiveerd om met alle betrokken partijen samen te werken en ook actie te ondernemen waar we dat zelf kunnen.'

Hoe is het gesteld met de kwaliteit van de drinkwaterbronnen?

Ottolini: 'Het is geen geheim dat de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater niet op orde is en dat de doelen van de KRW nog steeds niet gehaald worden. Daarnaast zijn er nog diverse uitdagingen, zoals we de afgelopen jaren hebben gezien met bodemverontreiniging, bestrijdingsmiddelen, nitraat, medicijnresten en opkomende (veelal industriële) stoffen, zoals pyrazool of GenX.'

'Het gaat ons om schoon water, dus niet alleen om de stoffen die binnen de KRW benoemd zijn. Voor ons is artikel 7 van de KRW essentieel: de kwaliteit van de bronnen voor drinkwater moet verbeteren, zodat de zuiveringsinspanning omlaag kan. Die situatie hebben we in Nederland nog niet bereikt.'

De 'stoffentafel' is in feite gesplitst in twee thema's, waarom is dat?

Ottolini: 'Medicijnresten en opkomende stoffen worden grotendeels apart besproken, omdat er tussen beide onderwerpen verschillen zijn in fase en tempo. Bij medicijnresten bestaat er bijvoorbeeld al een uitvoeringsprogramma. De afgelopen jaren is hard gewerkt om de zorg- en watersector te verbinden en samen te identificeren welke acties daadwerkelijk zinvol zijn. Bij opkomende stoffen gaat het vooral over industriële stoffen en is naar aanleiding van de incidenten met pyrazool en GenX gestart met een structurele aanpak. Daar wordt nu aan een uitvoeringsprogramma gewerkt. Op bepaalde onderdelen zijn al stappen gezet, zoals een opleidingsprogramma voor vergunningverleners met betrekking tot opkomende stoffen.'

'Ook zijn er twee verschillende sectoren bij betrokken: de zorg en de chemische industrie. En de uitgangspunten van de aanpakken zijn anders. Zo is bij medicijnresten afgesproken dat we geen geneesmiddelen gaan verbieden. En is de afgelopen jaren gebleken dat bronaanpak daar slechts een deel van de oplossing kan zijn: ook zuivering op rioolwaterzuiveringen (RWZI's) is nodig. Bij industriële stoffen ligt dat anders. Maar uiteraard zijn er ook raakvlakken. Ik denk dan ook dat het nuttig kan zijn om op een gegeven moment te bekijken waar de aanpakken op elkaar kunnen aansluiten of waar we van elkaar kunnen leren.'

Wanneer bent u tevreden?

Ottolini: 'Als we zo snel mogelijk tot concrete bestuurlijke afspraken komen, die daadwerkelijk de waterkwaliteit verbeteren, als de doelen van de KRW nu behaald worden en als we erin slagen

de knelpunten in de bronnen voor de drinkwaterproductie te reduceren. Afspraken vormen de start, vervolgens komt het aan op aansturen van de uitvoering, handhaving en monitoring en op daadwerkelijk effect.'

'Er is al veel onderzocht. Op sommige punten is ook nog wel wat onderzoek nodig, maar we weten ook al heel veel wel. Op een gegeven moment moeten we het lef hebben om stappen te zetten. En dat moment is wat mij betreft nu wel aangebroken.'

Welke inhoudelijke inzet heeft u aan tafel?

Ottolini: 'Dat is heel breed. Ik noem een paar onderwerpen, zonder volledig te willen zijn. Voor medicijnresten ligt er een mooi uitvoeringsprogramma, maar veel van de acties moeten verder ingevuld worden en daadwerkelijk uitgevoerd. Daar moeten we op sturen. Bijvoorbeeld voor röntgencontrastmiddelen is echt een bronaanpak nodig: daarover willen we graag in gesprek met de partijen uit de zorgsector. Een ander belangrijk thema is zuivering door RWZI's. Hierbij moeten inhoudelijke onderwerpen aan bod komen, zoals technologie, maar ook zaken zoals planning en financiering. Op dit vlak is 'Schone Maaswaterketen' een goed voorbeeld: waterschappen en waterbedrijven werken daarbij aan oplossingen voor een schonere Maas, waarbij ze ook andere partijen – zoals de farmacie en de gezondheidszorg – nadrukkelijk op hun rol wijzen.'

Opkomende stoffen

Ze vervolgt: 'Ook op het gebied van de opkomende (industriële) stoffen heeft de drinkwatersector de nodige wensen, zoals transparantie over te lozen stoffen door de industrie richting drinkwaterbedrijven en vergunningverleners. Ook hoog op ons lijstje staat: evaluatie van de bevoegdheidsverdeling en de rolneming van overheden bij vergunningverlening voor (in)directe lozingen, en afspraken voor verbetering van de praktijk, mede in relatie tot de Omgevingswet.'

'Verder kun je denken aan de screening van vergunningen op opkomende stoffen en rekening houden met innamepunten voor drinkwater – hiervoor loopt nu overigens een pilot. Ook pleiten wij voor een actieve rol voor de internationale Rijn- en Maascommissies, met als doel een actieplan met concrete maatregelen en handhaving, om opkomende stoffen en medicijnresten in rivieren te voorkomen. En we verwachten als drinkwatersector dat er meetprogramma's zijn, inclusief toezicht en monitoring.'

'BEGELEIDEN, BEWAKEN EN STIMULEREN'

Joke Cuperus, algemeen directeur van PWN.

Brede versnellingsafel Waterkwaliteit

Joke Cuperus, algemeen directeur van PWN, neemt deel aan de brede afel Waterkwaliteit. *Waar houdt die afel zich mee bezig en wat is daarbij uw inzet?*

Cuperus: 'De brede afel kijkt naar brede thema's die de andere twee tafels overstijgen en naar onderwerpen die blijven liggen of extra aandacht nodig hebben. Een voorbeeld van zo'n breder onderwerp dat voor alle tafels speelt, is de KRW. Wij gaan onderzoeken wat de stand van zaken is rondom de KRW en wat we gaan doen tot 2027. In de zes Regionale Bestuurlijke Overleggen (RBO's) die Nederland kent, wordt – bijvoorbeeld via de stroomgebiedbeheerplannen – invulling gegeven aan onder andere het behalen van de KRW-doelen. Hoe komen de juiste maatregelen op afel en vervallen we niet te snel in fasering of doelverlaging? En hoe kunnen we de waterkwaliteit verbeteren, om zo de zuiveringsinspanning van de drinkwaterbedrijven te kunnen verminderen? Wij willen dat proces gaan monitoren om te kijken waar wij voor versnelling kunnen zorgen.'

'Mijn inzet daarbij is het agenderen van het onderwerp 'drinkwater', bijvoorbeeld door aan mijn afel het nog te verschijnen RIVM-rapport over de evaluatie van de gebiedsdossiers onder de aandacht te brengen. Daarnaast wil ik ervoor zorgen dat er echt concrete afspraken worden gemaakt. Bijvoorbeeld door het opnemen van effectieve maatregelen in de stroomgebiedbeheerplannen, vanuit de gebiedsdossiers voor de drinkwaterwinningen. Ook zou ik graag zien dat we de Preventieladder uit de Beleidsnota Drinkwater verder kunnen uitwerken en een wettelijke borging kunnen geven.'

Andere thema's aan de brede tafel zijn: regionale, landelijke én grensoverschrijdende analyses van de waterkwaliteit, en handhaving van de tot nu toe gemaakte afspraken en gestelde doelen. Cuperus: 'Het gaat dus vooral over 'begeleiden, bewaken en stimuleren' van de uitvoering van het bestaande beleid en daarnaast kijken waar nog lacunes zijn. Maar ook andere onderwerpen, zoals het voorzorgsprincipe en de Kennisimpuls, komen aan bod aan onze tafel. De drinkwatersector financiert mee aan verschillende onderzoeken die kennis moeten opleveren die praktisch toepasbaar is om tot verbetering van de waterkwaliteit te komen.'

Hoe beoordeelt u de voortgang tot nu toe en wanneer bent u tevreden?

Cuperus: 'Onze tafel is net gestart, we hebben nu de eerste bijeenkomst achter de rug. Die stond onder andere in het teken van elkaar leren kennen en het identificeren van de belangrijkste onderwerpen om op te gaan sturen, om meerwaarde te creëren ten opzichte van lopende trajecten. Wat me opviel, was dat iedereen aan tafel bereid was te gaan werken aan effectieve maatregelen; dat stemt

positief. Er is duidelijk uitgesproken dat we dit niet doen omdat het van Brussel moet, maar omdat we allemaal schoon water willen. Voor recreatie, voor natuur, voor de landbouw én om drinkwater van te maken.'

'De tafels heten natuurlijk niet voor niets versnellings tafels. Dat betekent dat Vewin wel verwacht dat er een acceleratie zal plaatsvinden in de verbetering van de waterkwaliteit en dat er binnen een jaar afspraken zijn, waar de waterkwaliteit van zowel grond- als oppervlaktewater beter van zal worden. Het is goed om te zien dat er commitment is bij de deelnemende partijen voor het werken aan schoon water. En omdat niet alleen overheden, maar ook bijvoorbeeld LTO, de zorgsector en de chemische industrie serieus meedoen, moeten er nu ook echte stappen gezet kunnen worden. Dus ik ben tevreden als er straks concrete afspraken liggen voor het verbeteren van de uitvoering en handhaving van de regelgeving. Met als uiteindelijk resultaat: schonere bronnen voor het maken van drinkwater!'

Kaderrichtlijn Water:

Groot belang voor de drinkwatervoorziening

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) is een belangrijk instrument om op Europees én nationaal niveau een goede waterkwaliteit te kunnen realiseren en drinkwaterbronnen te kunnen beschermen. De Europese Commissie evalueert momenteel de KRW en haar dochterrichtlijnen, zoals de Grondwaterrichtlijn en de richtlijn Prioritaire Stoffen. Hierdoor staat de KRW en de toekomst ervan momenteel in de schijnwerpers, niet alleen in Brussel, maar ook in Nederland. Voldoende zoet water van goede kwaliteit is immers essentieel voor de drinkwatersector.

‘ER MOET EEN GOEDE CHEMISCHE OF ECOLOGISCHE TOESTAND BEREIKT WORDEN’

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) is sinds 2000 van kracht en heeft als doel een goede kwaliteit van oppervlaktewater en grondwater in Europa te realiseren en behouden.

Uitgesteld

De KRW schrijft voor dat de waterkwaliteit van de Europese wateren aan bepaalde eisen moet voldoen. Hiervoor zijn chemische en ecologische doelen opgesteld die alle Europese landen moeten behalen; dit wil zeggen dat een goede chemische of ecologische toestand bereikt moet worden. De KRW stelt dat de doelen in 2015 moeten zijn gehaald, maar biedt de mogelijkheid van uitstel tot 2021 of uiterlijk 2027. In Nederland wordt gebruikgemaakt van deze mogelijkheid voor uitstel tot 2027.

Normen

De chemische doelen van de Kaderrichtlijn Water zijn vastgelegd in Europese en nationale normen. Op Europees niveau zijn voor een aantal risicovolle stoffen normen vastgesteld in de dochterrichtlijn Prioritaire Stoffen. Nederland heeft deze lijst aangevuld met normen voor andere stoffen die voor de Nederlandse waterkwaliteit van belang zijn. Voor het grondwater zijn in de Grondwaterrichtlijn eisen voor de chemische toestand opgenomen.

Achteruitgang voorkomen

Voor de bescherming en verbetering van de kwaliteit van drinkwaterbronnen zijn in de KRW specifieke doelen opgenomen. Artikel 7 van de KRW stelt dat lidstaten waterlichamen moeten aanwijzen die bestemd zijn voor drinkwaterproductie. Ook moeten ze ervoor zorgen dat hier voldaan wordt aan alle normen en doelstellingen die geformuleerd zijn voor deze beschermde gebieden.

In artikel 7.3 is aangegeven dat lidstaten de waterlichamen bedoeld voor drinkwaterproductie moeten beschermen met als doel achteruitgang van de waterkwaliteit te voorkomen, zodat op termijn de zuiveringsinspanning voor drinkwaterproductie kan worden verlaagd. Feitelijk betekent dit dat de waterkwaliteit van drinkwaterbronnen verbeterd moet worden om de benodigde zuivering daadwerkelijk te kunnen verminderen.

Monitoring

De KRW verplicht waterbeheerders om metingen uit te voeren en rapportages te maken over de kwaliteit van het oppervlaktewater en het grondwater. Op basis daarvan kunnen waterbeheerders beslissen welke maatregelen ze moeten nemen om de kwaliteit te verbeteren of achteruitgang van de kwaliteit tegen te gaan.

Onvoldoende verbetering

Ook al heeft de KRW gezorgd voor een algehele verbetering van de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater, we zijn in Europa én Nederland nog ver weg van het halen van de gestelde KRW-doelen. De Commissie bevestigde dit onlangs nog in haar beoordeling van de nationale stroomgebiedbeheerplannen van de Europese lidstaten. In de zomer van 2018 oordeelde ook het Europees Milieuagentschap dat de algehele kwaliteit van de Europese wateren afgelopen jaren onvoldoende is verbeterd en dat de lidstaten komende jaren alles op alles moeten gaan zetten om de doelen alsnog te kunnen halen.

PBT-stoffen struikelblok

Voor de chemische toestand geldt in het algemeen dat lidstaten op het gebied van het verminderen van de aanwezigheid van prioritaire stoffen in water vooruitgang hebben geboekt. Maar met name de aanwezigheid van PBT-stoffen (persistente, bioaccumulerende, toxische stoffen) vormen het grootste struikelblok voor het behalen van een goede chemische toestand in oppervlaktewater. De kwaliteit van het oppervlaktewater in Nederland blijft verder onder druk staan door diffuse belasting met stoffen afkomstig uit onder andere de landbouw en door puntbelasting met stoffen uit onder andere industriële lozingen en RWZI's.

Extra zuivering nodig

Ook de grondwaterkwaliteit laat in Nederland maar een heel lichte vooruitgang zien. Vooral de verbetering van de chemische toestand blijft achter, met name door emissies uit de landbouw en de industrie. Kijkend naar de doelstelling uit artikel 7.3 van de KRW is een zodanige verbetering van de kwaliteit van drinkwaterbronnen dat de zuiveringsinspanning verlaagd kan worden, nog lang niet in zicht. Sterker nog, verschillende drinkwaterbedrijven doen onderzoek naar een eventuele uitbreiding van hun zuivering om toekomstige waterkwaliteitsproblemen het hoofd te kunnen bieden.

Ambitie hoog houden

Op basis van de evaluatie die de Europese Commissie momenteel uitvoert, wordt besloten of de KRW moet worden herzien. De publicatie van het evaluatierapport staat vooralsnog gepland voor september/oktober 2019. Onlangs liet de Commissie zich kritisch uit over het gebrek aan inzet van de Europese lidstaten om de Europese wateren uiterlijk in 2027 in goede toestand te brengen. Het is voor

---

‘WE ZIJN IN EUROPA ÉN
NEDERLAND NOG VER WEG VAN
HET HALEN VAN DE KRW-DOELEN’

Inzet VEWIN voor KRW evaluatie:

** Voortzetten KRW na 2027*

Verlenging van de KRW na 2027 is wat Vewin betreft noodzakelijk. Dit mag niet worden gebruikt als excuus om de huidige KRW-doelen niet te hoeven halen voor 2027 of de doelen te verlagen. Mocht de Europese Commissie de KRW 'fit for purpose' vinden en de KRW wordt niet herzien, dan is het van groot belang dat het ambitieniveau met betrekking tot het halen van de KRW-doelen hoog blijft. Ook moeten er dan afspraken worden gemaakt om de doelen in de periode na 2027 alsnog te halen en de behaalde doelen te behouden. Als de KRW wél wordt herzien, moeten naast handhaving van het bestaande ambitieniveau ook nieuwe uitdagingen zoals klimaatverandering en opkomende stoffen worden opgepakt.

** Artikel 7: 'Voor de drinkwateronttrekking gebruikt water'*

Voor de KRW na 2027 is het voor de drinkwatersector van groot belang dat artikel 7 behouden blijft. Dit artikel regelt de bescherming en verbetering van de kwaliteit van drinkwaterbronnen. Artikel 7.3 stelt dat lidstaten de waterlichamen, bedoeld voor drinkwaterproductie, moeten beschermen, met als doel achteruitgang van de waterkwaliteit te voorkomen, zodat op termijn de zuiveringsinspanning voor drinkwaterproductie kan worden verlaagd. Feitelijk betekent dit dat de waterkwaliteit verbeterd moet worden. Indien mogelijk moet artikel 7.3 versterkt worden als resultaatsverplichting.

** Uitzonderingsmogelijkheden*

In artikel 4 van de KRW worden uitzonderingen benoemd die het niet bereiken van een goede toestand van een waterlichaam rechtvaardigen, zoals klimaatverandering of de aanwezigheid van nitraat in de bodem door mestgift in het verleden. Vewin vindt dat er geen ruimere interpretatie of uitbreiding van deze uitzonderingen moet plaatsvinden.

** Integratie andere beleidsterreinen*

De aansluiting van de KRW op andere beleidsterreinen die een relatie hebben met waterkwaliteit, is op dit moment niet goed geregeld. Er is een betere afstemming nodig tussen de doelen van de KRW en andere wet- en regelgeving, zoals de Drinkwaterrichtlijn, het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, de Nitraatrichtlijn, REACH (opkomende stoffen) en regelgeving voor gewasbeschermingsmiddelen. Hiermee ontstaat een samenhangend Europees water-, milieu- en landbouwbeleid. De wet- en regelgeving moet beter worden afgestemd op de KRW.

** Handhaven 'one out, all out-principe'*

Het 'one out, all out-principe' uit de KRW betekent dat als een waterlichaam op basis van één parameter niet voldoende scoort, de eindscore van het hele waterlichaam 'rood' is (dus niet voldoet aan de goede toestand). Dit is een belangrijk voorzorgsprincipe in verband met onzekerheid over de complexe interacties in het watersysteem en moet daarom behouden blijven. Het nadeel is dat dit verbeteringen op onderdelen kan maskeren en weinig motiverend kan zijn voor sectoren die de maatregelen moeten nemen. Vewin vindt dat een genuanceerde benadering hierbij verdedigbaar is, en dat er ook gerapporteerd mag worden over de afzonderlijke onderdelen.

Vewin daarom van groot belang dat bij een eventuele herziening van de KRW het ambitieniveau met betrekking tot het halen van de KRW-doelen hoog blijft. Ook omdat sommige Europese organisaties, zoals de Europese landbouworganisatie Copa-Cogeca, stellen dat de KRW-doelen overambitieuze zijn en een tandje omlaag moeten.

Inzet Vewin

In het kader van de evaluatie houdt de Commissie gesprekken met stakeholders. Vewin grijpt deze mogelijkheid aan om via haar Europese koepelorganisaties EurEau en CEEP het belang van de KRW voor de drinkwatervoorziening te benadrukken. Ook heeft Vewin gereageerd op de online stakeholder-consultatie en is bij verschillende gelegenheden in Brussel gesproken met verantwoordelijke vertegenwoordigers van de Europese Commissie.

Vewin zet hierbij in op de volgende punten: voortzetten van de KRW na 2027, behoud en versterking van artikel 7 (voor de drinkwateronttrekking gebruikt water), betere integratie met andere beleidsterreinen en handhaving van het 'one out, all out'-principe (zie kader voor toelichting).

‘ER IS BEHOEFTE AAN
EEN SAMENHANGEND
EUROPEES WATER-, MILIEU-
EN LANDBOUWBELEID’

Zomerklaar

De lange, hete én droge zomer van 2018 bracht Vitens in een lastig parket. Meer water uit de bodem halen kon niet – of beter, mocht eigenlijk niet. Maar bewoners en bedrijven draaiden de kraan meer open dan ooit.

Met het oog op de toekomst investeert Vitens daarom flink in de uitbreiding van haar vergunnings- en productiecapaciteit. Zoals bij de Friese productielocatie Spannenburg, waar de capaciteit van 25 miljoen m³ naar 27,5 miljoen m³ gaat. Maar het uitbreiden van de winning kost tijd. Daarom zet Vitens tegelijkertijd in op waterbesparing, bij zowel consumenten als bedrijven.

Werkbezoek Duurzame Zorg, LUMC

'Zorg en water gaan over gezondheid'

De rol van de zorgsector is van oudsher primair: mensen beter maken. Maar steeds vaker denkt men in de zorg na over de fase daarvóór: mens en milieu gezond houden. Dat wordt des te belangrijker nu steeds duidelijker wordt dat de zorg zelf ook een bron is van milieuvervuiling, onder andere in de vorm van hormonen en medicijnresten in water en veel plastic afval. Vooral de operatiekamer is daarbij een grote leverancier van medisch afval gebleken. Gelukkig is er steeds meer aandacht voor dit onderwerp.

De ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en Infrastructuur en Waterstaat (IenW) onderzoeken, samen met onder andere zorg- en waterketenpartners, mogelijkheden om medische milieuvervuiling tegen te gaan. In dat kader vond donderdag 14 februari in het Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC) een werkbezoek plaats van vertegenwoordigers van de zorg, de ministeries van VWS en IenW, TU Delft, de waterschappen en de drinkwaterbedrijven.

Een belangrijk doel van deze bijeenkomst was het bespreken van oplossingsrichtingen voor enkele van de grootste problemen op het gebied van verduurzamen van de ziekenhuiszorg. In dat kader gaven de initiatiefnemers, hoogleraar Frank Willem Jansen (LUMC en TU Delft) en Hans Friedericy (anesthesioloog LUMC) verschillende voorbeelden van methoden waarmee het Leidse ziekenhuis de medische vervuiling te lijf gaat. Er is enige tijd geleden een Green Team opgericht, dat op alle mogelijke manieren probeert de impact van het ziekenhuis op het milieu te reduceren. 'Behalve onderwerpen zoals reusables in plaats van disposables, gaat het daarbij natuurlijk ook om het verminderen van het lozen op het riool van medicijnresten, röntgencontrastvloeistoffen en andere chemicaliën.'

Samen zoeken naar oplossingen

Léon Wever (VWS) gaf aan dat bij zijn ministerie de medische vervuiling sinds kort vol op de radar staat: 'Als afval van de zorgsector zorgt voor verslechtering van het leefklimaat, dan boeren we de verkeerde kant op. Zorg en water gaan allebei over gezondheid. Zo bezien is het niet wenselijk dat de gezondheidszorg zorgt voor watervervuiling, die anderen dan weer moeten schoonmaken. Helaas beschikken wij als VWS nog niet over een kant-en-klare toolbox met oplossingen voor brede verduurzaming in de zorg: daar zijn we nu – samen met alle ketenpartners – naar op zoek.'

Julian Starink (IenW): 'Samenwerking tussen partijen is inderdaad de sleutel om vervuiling van het water tegen te gaan. Als ministerie van IenW werken we met de meest uiteenlopende maatschappelijke partijen aan verbetering van de waterkwaliteit. Medicijnresten en contrastmiddelen blijven een punt van zorg. In de Ketenaanpak Medicijnresten onderzoeken we samen met VWS en de betrokken sectoren welke methoden het meest effectief zijn om de invloed van deze stoffen op de waterkwaliteit te verminderen.'

Bronaanpak heeft voorkeur

Gerard Stroomberg, directeur van RIWA-Rijn, presenteerde enkele cijfers over het voorkomen van röntgencontrastmiddelen in het water van de grote rivieren: 'Deze middelen zijn weliswaar niet toxisch, maar ze zijn erg wateroplosbaar. En omdat ze ook persistent zijn, komen de drinkwaterbedrijven ze in steeds grotere concentraties tegen in het oppervlaktewater dat wordt gebruikt voor het bereiden van drinkwater. Naast andere toenemende hoeveelheden medicijnresten, hormoonverstorende stoffen, gewasbeschermingsmiddelen en overige opkomende stoffen trouwens.'

'Het wegzuiveren van vooral de wateroplosbare persistente middelen, zoals röntgencontrastmiddelen, vraagt veel van een waterzuivering. Dat gaat gepaard met hoge kosten en de inzet van bijvoorbeeld extra actief kool, wat ook weer meer CO₂-uitstoot oplevert. Des te meer reden om contrastmiddelen uit het water te houden.'

Patiënten bereid te helpen

De drinkwaterbedrijven zijn voorstander van een aanpak aan de bron. In het geval van de röntgencontrastmiddelen betekent dat dus de patiënt die ze inneemt voor een onderzoek en de ziekenhuisafdeling waar dat gebeurt. De contraststoffen verblijven maar heel kort in het lichaam en worden binnen een dag uitgeplast. Verschillende onderzoeken in Nederland en Duitsland tonen aan dat er bij patiënten grote bereidheid is om mee te werken aan manieren om de middelen uit het water te houden. Dit kan bijvoorbeeld door de eerste urine na een onderzoek op te vangen in een aangepast toilet of door de eerste dag te plassen in een zogeheten 'plaszak'. Zo'n zak bevat een vochtabsorberende gel en kan daarna bij het huishoudelijk restafval. Deze simpele en vrij goedkope methode voorkomt dat contrastmiddelen in het riool terechtkomen. En er bij de rioolwaterzuiveringen of de drinkwaterzuiveringen tegen een hogere prijs weer uit moeten worden gezuiverd.

Meer publieksvoorlichting

Ook volgens hoogleraar Jansen is er op dit vlak nog veel te winnen: 'Behalve technische oplossingen zien wij ook veel mogelijkheden in het beïnvloeden van gedrag. Als veel mensen al positief staan tegenover zoiets als een plaszak, dan kun je wellicht met bredere voorlichting nog meer bereiken. We zien dat mensen blij zijn als ze kunnen bijdragen aan een beter milieu: meer aandacht voor het terugbrengen van niet-gebruikte medicijnen naar de apotheek, bijvoorbeeld, zou mijns inziens veel kunnen opleveren.'

Actief koolfilter op rioolwaterzuiveringsinstallatie

Het LUMC heeft alle stromen van medicijnen en afval in kaart gebracht en waar mogelijk een duurzame oplossing ontwikkeld, zoals het verstrekken van minder doses in één keer of recycling van medicijnen. Toch produceert het ziekenhuis maandelijks 1.500 kg zogeheten restmedicatie, die wordt afgevoerd als chemisch afval of specifiek ziekenhuisafval. Het LUMC loost – met vergunning – jaarlijks 200.000 kubieke meter biologisch relatief schoon afvalwater op het riool. Dit water bevat wel chemische stoffen, zoals metalen, chloride, fosfaten en organische stoffen.

Er is een plan om dit water, dat nu nog via een gewone rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) in Katwijk op het oppervlaktewater wordt geloosd, naar een vernieuwde zuivering in Leiden-Noord te transporteren. Paul Versteeg (Hoogheemraadschap van Rijnland): 'Dit is een zogeheten hotspot, waar wij een nieuw actief koolfilter gaan installeren, speciaal met het oog op verwijdering van medicijnresten van het Alrijne Ziekenhuis. Het zou mooi zijn als het LUMC hierop ook aansluit.'

Scheidend EurEau-voorzitter Tisserand:

‘De KRW is de hoeksteen van het Europese waterbeleid’

Bruno Tisserand neemt dit jaar afscheid als voorzitter van EurEau, de koepelvereniging van Europese (drink-) waterbedrijven. Het voorzitterschap is een nevenfunctie, in het dagelijks leven is Tisserand Research Program Director bij Veolia in Parijs. Hij kijkt terug op de bereikte resultaten in de belangrijkste Europese waterdossiers.

Hoe ziet u de samenwerking met nationale overkoepelende organisaties als Vewin?

Tisserand: ‘Onze leden vormen de onmisbare essentie van onze organisatie. EurEau bestaat uit 32 nationale associaties voor drinkwater en afvalwater uit 29 Europese landen. Deze landen beslaan het hele continent en weerspiegelen de talloze uitdagingen waarmee onze watersector wordt geconfronteerd: van een overvloed aan water op de ene plek tot tekorten elders, van dunbevolkte regio’s tot dichtbevolkte metropolen, enzovoort. Er zijn zeer uiteenlopende problemen, maar vele daarvan verbinden ons: met name het leveren van veilig, schoon drinkwater aan onze consumenten en het veilig in het milieu terugbrengen van behandeld afvalwater.’

Lokale kennis belangrijk

‘Nationale overkoepelende organisaties zoals Vewin leveren ons de lokale kennis over de feitelijke situatie ter plaatse. Zij kunnen problemen al vroegtijdig signaleren, zoals het via monitoring opsporen van nieuwe verontreinigende stoffen. Ze zijn ook uitstekend in staat tot het leveren van oplossingen voor problemen, en het vervolgens delen van die oplossing met anderen.’

‘Maar ons succes is vooral te danken aan de professionals in ons ledenbestand. Onze kracht en reputatie zijn gebouwd op de door hen geleverde expertise. Om een effectieve en geschikte wetgeving te realiseren, kunnen activiteiten het best tegelijk op EU- én nationaal niveau plaatsvinden. De herziening van de Drinkwaterrichtlijn is hier een goed voorbeeld van. Daarbij overlegde EurEau met beleidsmakers op EU-niveau en werkten onze leden samen met hun nationale ministeries.’

Wat zijn op dit moment de belangrijkste dossiers voor EurEau?

Tisserand: ‘De EU is bezig met het herzien van het hele spectrum van de waterwetgeving. Op dit moment werken het Europees Parlement en de Raad aan de Drinkwaterrichtlijn. Ons Drinkwatercomité, on-

---

‘HERZIENING VAN WATERWET-
GEVING IS KANS OM MEER AAN
MILIEUBESCHERMING TE DOEN’

---

der voorzitterschap van Arjen Frensz van Vewin, is daar nauw bij betrokken. We eisen dat ons drinkwater van hoge kwaliteit en voor iedereen betaalbaar blijft. We streven ernaar te garanderen dat de definitieve richtlijn de gezondheid van waterconsumenten in heel Europa beschermt.'

Waterhergebruik voor irrigatie

'Ook zijn we intensief betrokken bij de verordening inzake waterhergebruik en pleiten we voor hergebruik bij irrigatie in de landbouw in landen waar dit nodig is. We willen passende en economisch haalbare kwaliteitsnormen, die de bescherming van de consument garanderen en plaatselijke werkgelegenheid bevorderen. Uit de droogte die we afgelopen zomer in Europa hebben ervaren, bleek dat hergebruik van gezuiverd afvalwater in de landbouw een noodzakelijk hulpmiddel kan zijn, zelfs voor de noordelijke landen!'

Controle aan de bron

'Ook de herziening van de richtlijn voor de behandeling van stedelijk afvalwater is een aandachtspunt. Exploitanten van zuiveringsinstallaties voor afvalwater vinden steeds meer verontreinigingen in hun instroom. Door een strikte toepassing van het principe 'controle aan de bron' moet worden voorkomen dat verontreinigingen in ons water terechtkomen. Hieraan gekoppeld zijn microverontreinigingen, farmaceutische producten en microplastics. We moeten broncontrolemaatregelen invoeren om te voorkomen dat deze stoffen in het milieu belanden, maar ook de ontwikkeling van een echte circulaire economie bevorderen.'

Evaluatie KRW

'Momenteel wordt de KRW, de hoeksteen van het Europese waterbeleid, herzien. Deze Kaderrichtlijn Water beschermt onze rivieren en meren. Wij zijn van mening dat de ambitie van de KRW na 2027 behouden moet blijven. We ondersteunen de Commissie tijdens het evaluatieproces.'

'Hierbij komen ook nog eens alle dossiers die ogenschijnlijk niet direct gerelateerd zijn aan water, zoals de richtlijn voor Wegwerpplastic en de Meststoffenverordening. Landbouw heeft grote invloed op onze watervoorraden. Nu over het gemeenschappelijk landbouwbeleid wordt onderhandeld, staat de EU op een belangrijk kruispunt bij het nemen van beslissingen die grote invloed op ons kunnen hebben.'

Wat zijn de belangrijkste resultaten in de laatste periode, toen u voorzitter was?
Tisserand: 'Ik ben enorm trots op EurEau, op alles wat we als organisatie en via onze leden elke dag weer hebben bereikt. Ik werd voorzitter van EurEau op onze 40ste verjaardag, in 2015. We zijn elk jaar sterker en daadkrachtiger geworden, en scheppen en ontwikkelen samen met EU-instituten en lidstaten een optimaal waterbeleid. Met vele positieve resultaten voor consumenten: voor hun gezondheid, het milieu, de industrie en de landbouw. En ik weet, door onze betrokkenheid op de hoogste niveaus van de Europese Commissie en in het Parlement, dat de expertise van EurEau op het gebied van water door beleidsmakers wordt erkend en zeer gewaardeerd. Ze weten dat water belangrijk is, en dat EurEau belangrijk is!'

'TOEKOMSTIGE DRINKWATER- RICHTLIJN IS ÉÉN VAN ONZE BELANGRIJKSTE PRESTATIES'

'De watersector wordt bepaald door twee belangrijke en strategische onderwerpen: klimaatverandering en de circulaire economie. We beperken de gevolgen van het eerste om water voor ons allemaal in de toekomst veilig te stellen. Aan het tweede dragen we bij met nieuwe wetgeving voor optimaal hergebruik van afvalwater en de componenten daarvan.'

'De toekomstige Drinkwaterrichtlijn is één van onze belangrijkste prestaties. Hoewel die nog niet is goedgekeurd, werd het ontwerp in de afgelopen maanden wel sterk verbeterd. Met name de verguningsregeling voor materialen en producten die in contact komen met drinkwater, leek enige tijd geleden buiten bereik te zijn, maar wordt nu realiteit. Andere succesverhalen zijn het terugdringen van bepaalde plasticproducten in het milieu via de richtlijn voor Wegwerpplastic, en de Meststoffenverordening.'

Hoe ziet u de toekomst van de beleidsdossiers van EurEau?

Tisserand: 'De EU is bezig met het herzien van het gehele spectrum van zijn waterwetgeving. Dit is voor Europa een geweldige kans om meer aan milieubescherming te doen. De EU-verdragen bevestigen de principes 'de vervuiler betaalt' en 'controle bij de bron'. Het is tijd dat die worden geïmplementeerd in de wetgeving die ons dagelijks leven beïnvloedt.'

'We weten dat waterconsumenten zich zorgen maken over wat er in hun water zit en dat ze ook milieubewuster zijn. Ze willen weten dat hun water veilig is – iets dat we ze kunnen verzekeren – en ze willen wat het beste is voor hun omgeving. Daarom geloven we dat dit tot uiting zal komen in de strengere milieuwetten van de EU.'

Landbouw 'verblauwen'

'Een beleidsterrein dat nauwe samenwerking vereist binnen EurEau en onze belanghebbenden in verschillende sectoren, is de landbouw. De EU is momenteel bezig met de herziening van het GLB en we moeten samenwerken om ervoor te zorgen dat het GLB duurzaam is en de watervoorraden beschermt.'

De vervuiler betaalt

'Daarbij komt nog het probleem van nieuwe verontreinigende stoffen en microverontreinigingen. De EU moet het principe van 'controle bij de bron' implementeren, zodat verontreinigende stoffen niet in het systeem terechtkomen. Als dat wel het geval is, moet het beginsel dat 'de vervuiler betaalt' worden toegepast, zodat waterverbruikers niet betalen voor het verwijderen ervan. We stimuleren programma's voor uitgebreide producentenverantwoordelijkheid sterk, om ervoor te zorgen dat vervuilers voor hun activiteiten betalen.'

Samen de maatschappelijke impact vergroten

Ruim 5.000 schoolkinderen maken elk jaar in de Waterfabriek kennis met de WaterMakers van Limburg, op school en bij de drinkwatermakers van WML zelf. Het inzetten van de nieuwste technieken helpt daarbij. En dankzij de samenwerking met partners in de waterketen horen en ervaren de kinderen vaker het volledige en actuele waterverhaal.

Afgelopen jaren heeft WML ernaar gestreefd de educatie zo goed mogelijk te laten aansluiten op de belevingswereld van de jeugd. Door niet meer al te veel te ‘zenden’ naar de jongens en meiden, maar juist door ze zelf dingen te laten ontdekken en ervaren. En door de koppeling te leggen met actualiteiten, zoals droogte, overstromingen, overgewicht en plastic soep.

Hulp van techniek

Moderne technieken helpen om complexe zaken op een simpele manier uit te leggen of zichtbaar te maken. Zo wordt bij de excursie van WML gewerkt met tablets. Leerlingen gaan in groepjes aan de slag om zelf te ontdekken hoe drinkwater gemaakt wordt. Ook thema's zoals gezondheid en duurzaamheid komen aan bod. Het programma is visueel sterk ingestoken.

Augmented reality

Afgelopen jaar is het excursieprogramma uitgebreid met een augmented reality tour in de Waterfabriek. Met deze vernieuwde techniek is het gelukt om onzichtbare processen bij de waterzuivering zichtbaar te maken. Hierdoor is een bezoekje aan WML nóg leerzamer en interactiever geworden. De nieuwe opzet van de excursie met de tablets is zo'n succes dat de vraag momenteel groter is dan het aanbod. Dit schooljaar komen er zo'n 170 klassen – ruim 5.000 Limburgse leerlingen – op bezoek bij WML.

Waterproefjes op evenementen

Om naast de basisschoolleerlingen van groep 7/8 een bredere doelgroep te bereiken, is het concept ‘Ben jij waterproof?’ ontwikkeld. Kinderen van alle leeftijden gaan samen met hun (groot)ouders aan de slag met waterproefjes. Zo leren ze water te zuiveren of ze leggen zelf een waterleiding aan. Ook kunnen ze een bodycheck ondergaan om te leren waar en waarvoor er water in je lijf zit. De ‘Ben jij waterproof?’-stand duikt regelmatig op bij evenementen en open dagen, vaak in combinatie met activiteiten van partners in de Limburgse waterketen.

Doe- en ontdekmuseum

Samen met Waterschap Limburg (dat zorgt voor droge voeten en de waterkwaliteit) en Waterschapsbedrijf Limburg (waterzuiverings-taken) zit WML om tafel met het interactieve doe- en ontdekmuseum Continium in Kerkrade.

De vaste tentoonstelling over water, die de partners zo'n tien jaar geleden gezamenlijk voor dit museum gebouwd hebben, is aan vervanging toe. Met een nieuwe invulling worden bezoekers op een interactieve wijze aan het denken gezet over klimaatverandering, de impact hiervan op het watersysteem en wat ze zélf kunnen doen. Samenwerking met waterpartners is efficiënt, het maakt het makkelijker om het brede, totale waterverhaal te delen en vergroot bovenal de impact.

Minister positief over transparante totstandkoming drinkwatertarieven

Minister Van Nieuwenhuizen van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) heeft de Tweede Kamer laten weten positief te oordelen over de transparante totstandkoming van de drinkwatertarieven voor 2018.

De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) van het ministerie van IenW ziet toe op totstandkoming van de tarieven. Het toezicht van de ILT richt zich op de vraag of de tarieven op transparante wijze tot stand komen, of de tarieven niet-discriminerend zijn en of de relevante kosten worden gedekt vanuit de drinkwatertarieven. De ILT wordt daarbij geadviseerd door de Autoriteit Consument & Markt (ACM).

In 2017 constateerde de ILT tekortkomingen in de rapportages van de drinkwaterbedrijven bij de transparantie van de totstandkoming van de drinkwatertarieven. Daarom stelde de Inspectie een aanwijzing in het vooruitzicht als de opbouw van de tarieven voor 2018 niet aan alle wettelijke bepalingen zou voldoen.

Transparant en navolgbaar

In de recente beoordeling concludeert de ILT, mede op basis van advies van de ACM, dat alle drinkwaterbedrijven het vereiste inzicht hebben geboden in de kosten die leiden tot de drinkwatertarieven. De kostentoerekeningen zijn navolgbaar en er is inzicht in de toegepaste verdeelsleutels. De ILT is van mening dat deze verbeteringen ertoe hebben geleid dat de drinkwaterbedrijven de totstandkoming

van de drinkwatertarieven op een transparante wijze hebben gepresenteerd. Het geven van een aanwijzing is daarmee van tafel.

Solide basis

De drinkwatersector is tevreden met de conclusies van de toezichthouder en ervaart dit als een bevestiging van de geleverde inspanningen en gedane aanpassingen. Het door de ILT op basis van de controlepraktijk van de afgelopen jaren opgestelde toetsingskader, gaf de drinkwaterbedrijven daarbij de benodigde helderheid over de criteria die ILT en ACM hanteren bij het beoordelen van de totstandkoming van de tarieven. Er ligt nu een solide en heldere basis voor efficiënt en effectief toezicht op de totstandkoming van de drinkwatertarieven, die ook flexibel genoeg is om steeds mogelijke verbeteringen door te voeren.

Verantwoord en zorgvuldig

Goed en integraal toezicht op de kwaliteit van drinkwater en de tarieven past bij het belang van een vitale sector als de drinkwatersector voor de samenleving en de volksgezondheid. De drinkwatersector gaat zeer zorgvuldig om met haar maatschappelijke verantwoordelijkheden. Ze streeft daarbij naar een uitstekende dienstverlening en een kwalitatief hoogwaardig product tegen een aanvaardbaar tarief. Daarbij heeft de drinkwatersector transparantie en publieke verantwoording hoog in het vaandel.

Tarieven- overzicht drinkwater 2019

Onlangs is het Tarievenoverzicht drinkwater 2019 uitgekomen. Deze publicatie bevat een bundeling van de tarievenregelingen voor 2019 van de tien Nederlandse drinkwaterbedrijven.

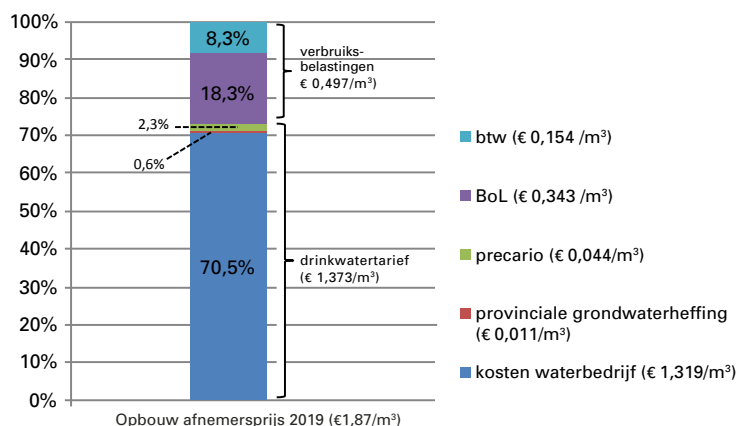
Het gemiddelde drinkwatertarief voor huishoudens daalt in 2019 met 1,4 cent per m³ naar € 1,37 per m³ (-1,0%). Een groot deel van deze daling, namelijk 1,0 cent per m³, komt doordat minder gemeenten precariobelasting heffen.

Bovenop het drinkwatertarief betaalt de afnemer verbruiksbelastingen: Belasting op Leidingwater (BoL) over de eerste 300 m³ en btw. Door hogere verbruiksbelastingen neemt de uiteindelijke afnemersprijs met 2,2% toe naar € 1,87 per m³. Dit komt vooral door de btw die per 1 januari 2019 is verhoogd van 6% naar 9%.

	2018 €/m ³	2019 €/m ³	Mutatie
Drinkwatertarief	1,387	1,373	-1,0%
Belasting op Leidingwater	0,339	0,343	1,2%
Btw	0,104	0,154	48,5%
Afnemersprijs	1,830	1,871	2,2%

De afnemersprijs bestaat in 2019 voor € 0,55 per m³ uit drinkwaterbelastingen (29,5%), tegen € 0,51 (27,7%) vorig jaar. Naast verbruiksbelastingen gaat het hierbij om de in het drinkwatertarief verdisconteerde precario en provinciale grondwaterheffing. De prijs exclusief belastingen van € 1,32 per m³ (70,5%) weerspiegelt de daadwerkelijke kosten van het waterbedrijf (zie figuur).

Aandeel belastingen in afnemersprijs huishouden

Het Waterpaspoort van...

Naam: Tjeerd de Groot

Leeftijd: 50

Functie: Tweede Kamerlid D66

Aantal glazen kraanwater per dag:

'Normaal gesproken drink ik twee tot drie glazen water per dag. Ik drink daarnaast veel thee en soms een kop koffie, maar zou eigenlijk meer water moeten drinken.'

Op het gebied van water ben ik trots op:

'Ik ben trots op de onlangs ingediende initiatiefnota's over klimaatadaptatie en over de veenweideproblematiek. Met deze nota's doe ik samen met mijn collega-Kamerlid Laura Bromet (GroenLinks) 62 voorstellen op het gebied van waterbeheer. Deze voorstellen moeten leiden tot waterbeleid met het oog op de toekomst. Ook is het goed dat veel van de D66-moties voor schoon water zijn aangenomen, zoals de 'Breng-mij-terug'-sticker op verpakkingen van medicijnen.'

Ik heb iets met water, omdat:

'Ik van jongs af aan hou van zeilen. Elke vakantie brengen we door op het water. Daarnaast ben ik een paar jaar geleden begonnen met kitesurfen. Dat is echt een garantie om even niet aan werk te denken, want als ik dat wel doe, dan lig ik er af. Haha!'

Mijn speerpunt voor het waterbeleid is:

'Met goede beleidsvoorstellen het waterbeheer toekomstbestendig maken. Zeker na de droge zomer van vorig jaar staan we voor de dubbele uitdaging om in natte perioden droge voeten te houden en in droge tijden voldoende water vast te houden. Ook staan we voor ongekende uitdagingen om onze kusten tegen het stijgende zeewater te beschermen en eraan bij te dragen om het waterpeil in onze veenweidegebieden te verbeteren. Simpelweg alleen maar meer beton en hogere dijken gaan Nederland niet helpen. We moeten de samenwerking aangaan met de natuur, zoals meer ruimte voor rivieren en het uitbreiden van duingebieden naar het binnenland.'

Als ik aan water denk, dan:

'... denk ik het liefste aan de Waddenzee. Een fantastisch mooie plek om te zeilen en van de natuur te genieten. Als ik later groot ben, zou ik het liefst directeur van de Waddenvereniging worden.'

Kort

Europees Parlement: 'Verbeter de aanpak van gewasbeschermingsmiddelen'

Het Europees Parlement heeft onlangs een resolutie aangenomen, waarin het de Europese Commissie en de Europese lidstaten oproept tot een onmiddellijk verbod op het gebruik van kankerwekkende en hormoonverstorende gewasbeschermingsmiddelen.

De aanbevelingen van het Europees Parlement zijn duidelijk: 1) alder Hatzekamp. Landbouwgif dat schadelijke effecten heeft voor mens, dier en milieu mag niet langer worden toegelaten voor gebruik. Dit geldt met name voor giftstoffen die bezwaarlijk kankerwekkend of hormoonverstorend zijn. Er zijn op dit moment meerdere van zulke stoffen op de markt, soms op basis van procedurele vervalsingen, wat betekent dat de risico's niet grondig zijn geëvalueerd. In andere gevallen, zoals glyphosaat, is de evaluatie wel gedaan, maar op basis van misleidende informatie van de industrie. De Europese Commissie verzakt op deze manier haar plicht om de volksgezondheid en het milieu te beschermen.

Europarlementaire voor de Partij voor de Dieren

glyphosaat' resolutie op om te stoppen met het verspreiden van onnodige gewasbeschermingsmiddelen. Verder pleit het Europees Parlement voor de Europese gewasbeschermingsmiddelen EU-voorschrift op het gebied van beschermingsniveau en verbetering van de waterkwaliteit.

rijdingen in Nederland in de afgelopen jaren in 30% van alle vermindering van productieve bestrijdingsmiddelen aangereguleerde schieden of daar dichtbij zaten. Een ambitieus plan om vermindering van water door gewaslijen te voorkomen is nodig en de positieve kant onderzocht dit.

Europarlementaire voor de Partij voor de Dieren. Het is in de rotterdamsche van de resolutie de globale steuning en moederschap voor allen om de resolutie aan te scherpen.

Frans Timmermans, voorzitter van de Europese Commissie

Eurocommissaris Timmermans presenteert Drinkwaterrijsrichtlijn

Voorstel herziening Drinkwaterrijsrichtlijn stap in goede richting

Op 1 februari presenteerde de Nederlandse Eurocommissaris Frans Timmermans namens de Europese Commissie het langverwachte voorstel voor de herziening van de Drinkwaterrijsrichtlijn. Uit de evaluatie van de bestaande Drinkwaterrijsrichtlijn, als onderdeel van het Regulatory Fitness and Performance Programme, kwam eerder naar voren dat de richtlijn 'fit for purpose' was, maar dat herziening op een aantal onderdelen noodzakelijk was.

Kort

Aanpak medicijnresten in

Europarlementaire Anneli Schreier-Park heeft opnieuw vragen gesteld in het Europees Parlement (EP) over het uitblijven van de Europese strategie voor de aanpak van medicijnresten in het milieu. Eurocommissaris Vella voor Milieu zei begin dit jaar, op eerdere vragen van Schreier-Park, nog volde de zomer van 2018 de strategische aanpak te presenteren. Vervolgens zijn er een aantal belangrijke Europese strategie, ter versterking van de Nederlandse kermestrap Medicijnresten uit water.

Uitstel of afstel Gevoerd wordt nu dat uitstel tot en afstel. Daarom heeft het EP het voorstel uitgesteld, dat uit op de Europese Commissie. Nederland heeft samen met andere lidstaten een brief aan de Commissie gestuurd om op te roepen de strategie nog gedurende het huidige mandaat van de Commissie te presenteren.

Medicijnresten groeiend probleem Medicijnresten vormen een groeiend probleem in de waterkwaliteit. Gevoerd wordt nu dat uitstel tot en afstel. Daarom heeft het EP het voorstel uitgesteld, dat uit op de Europese Commissie. Nederland heeft samen met andere lidstaten een brief aan de Commissie gestuurd om op te roepen de strategie nog gedurende het huidige mandaat van de Commissie te presenteren.

Beschermen drinkwaterbronnen Het op oppervlaktewater en grondwater in de waterkwaliteit. Gevoerd wordt nu dat uitstel tot en afstel. Daarom heeft het EP het voorstel uitgesteld, dat uit op de Europese Commissie. Nederland heeft samen met andere lidstaten een brief aan de Commissie gestuurd om op te roepen de strategie nog gedurende het huidige mandaat van de Commissie te presenteren.

Waterfilter

'NIEUWE GLB IS KANS VOOR KRINGLOOPLANDBOUW'

wel horen zeggen: 'Het maakt me niet uit welk label we erop plakken, maar ik wil onder de streep een bepaald bedrag dat wordt uitgekeerd aan onze boeren. Het is essentieel dat we van dat soort denken afkomen, maar of dat met dit GLB gaat lukken... Mede daarom is de milieucommis van het EP trouwens een strijd aangaan met de landbouwcommissie, om meer aandacht te krijgen over de data van het landbouwbeleid die te maken hebben met klimaat en natuur. Dat heeft natuurlijk ook te maken met de verschuiving van landbouwbeleid van puur inkomeninstrument naar een middel om bredere maatschappelijke doelen te bereiken.'

Klimaat is bereikbaar

De Cnoot: 'Ik zie wel kansen in de voorstellen, vooral omdat ik zie dat klimaat nu echt zijn intrede heeft gedaan in het GLB. De Commissie gaat de resultaten van de nationale plannen straks als geheel toetsen aan de klimaatdoelen van Parijs. Daarmee is klimaat geen randvoorwaarde meer, maar een volwaardig deel van het landbouwbeleid per lidstaat. Uiteraard moet dit deel van het Commissievoorstel dan de komende maanden wel overvloedig blijven.'

Hoe kan de landbouwsector gestimuleerd worden om meer maatregelen te nemen op het gebied van vermindering van de landbouw en het verlies van maatschappelijke grondstoffen? denken gericht op de verbetering van de kwaliteit van het land en de natuur?

Ik hoop... Het enige instrument. Niet enkel. Behoefte de boer te helpen. Het enige instrument. Niet enkel. Behoefte de boer te helpen.

Europarlementaire Gerben-Jan Gerbrandy. moeren het wel meemaken in de vorm van belastingen voor boeren die echt werk maken van kringlooplandbouw. Door bijvoorbeeld meer organische stoffen in de bodem te brengen, leg je کودstof vast, wat een klimaatvoordeel oplevert. Je verhoogt daarmee ook meteen de mogelijkheid om meer water vast te houden, waardoor minder nitraat en bestrijdingsmiddelen naar het oppervlaktewater en grondwater uitlopen.'

Gerbrandy: 'Ik wil eigenlijk geen onderscheid maken tussen verwerking en verbruiking. Bij water gaat het allemaal om kwaliteit. Dat heeft in de landbouw alles te maken met zaken als afspoeling van nitraaten, nutriënten en bestrijdingsmiddelen, en is eigenlijk gewoon wegvoering. Het andere aspect van water in de landbouw is 'waterzwaarte'. Behalve voldoende water voor beregening heb je het dan in Nederland vooral over de wisselen van de landbouw om water te sparen. Het is belangrijk om te weten dat er een sterke koppeling met natuur, omdat voor natuurontwikkeling juist hoge waterstanden nodig zijn. Groen en blauw zijn twee zijden van dezelfde medaille. Hoe meer je de boer kunt verlaten met een duurzame bedrijfsvoering, des te beter dat is voor de waterkwaliteit.'

Verwacht u dat de huidige voorstellen voldoende garanties bieden voor het verduurzamen van het GLB? Gerbrandy: 'Het Commissievoorstel had sterker gekund. Ik ben erg onder de indruk van wat er nu gaat gebeuren in de onderhandelingsronden. De geschiedenis leert dat de nationale landbouwministers en mijn collega's in de landbouwcommissie van het EP minder de integrale Europese maatschappelijke belangen op lange termijn in het oog hebben, en meer zijn gericht op de kortetermijnbelangen van de landbouwsector. Bij eerdere edities van het GLB heb ik ministers

Bas Eickhout, Europarlementslid GroenLinks

'Landbouwbeleid moet bijdragen aan milieudoelen'

Je zou het tussen al het verkiezingsgeweld in Den Haag bijna vergeten, maar in Brussel gaat het parlementaire werk gewoon door. Zo wordt er gewerkt aan de herziening van het zesde Actieprogramma Nitraatrichtlijn, en is er gestart met de voorbereidingen voor het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. We vroegen Bas Eickhout, Europarlementslid en delegatieleider voor GroenLinks, om zijn visie op enkele vragen rondom de mestproblematiek.

Europese verkiezingen 2019

Europa is belangrijk voor 'ons' water

Op 23 mei wordt er in Nederland gestemd voor het Europees Parlement (EP). In de afgelopen jaren is dit parlement, naast de ministers van de EU-lidstaten in de Raad en de Europese Commissie, uitgegroeid tot een belangrijke machtsfactor in het Europese wetgevingsproces. De uitslag van de Europese verkiezingen heeft dus invloed op de positie van water in nieuwe EU-wetsvoorstellen en op de toekomst van bestaande EU-waterwetgeving, zoals de Kaderrichtlijn Water, de Drinkwaterrijsrichtlijn en de richtlijn Stedelijk Afvalwater.

Hultema. De kwaliteit van grond- en oppervlaktewater moet zo zijn dat er met eenvoudige zuivering drinkwater van gemaakt kan worden. De kosten van zuivering mogen uiteindelijk niet in het drinkwaterprijs worden doorberekend.

Belang internationale aanpak. Wewin benadrukt het belang van een aanpak in een internationale setting via de Europese wetgeving, omdat Nederland voor een groot

ik rioolwaterafvoer zijn bij uitstek een voor de verbrande.

nderhandeld met de Europese Unie sinds met een groep van 27 landen, waartoe de Verenigde Staten en Canada, over zeer uitgebreid 'handel- en investeringsovereenkomst' handelde, en investeringsovereenkomst voor diensten. Het verdrag TISA - Trade in Services Agreement. Europese Commissie doet bijeenkomst gezinschap over wat het verdrag inhoudt, dankzij Wikileaks is een riep van de de oplichter. De deelnemende landen in publieke diensten zoals banken, ziekenhuizen, onderwijs en dus ook water te vrijgeven aan de markt. Eens gegeneerd, mag een dienst bovendien nooit 'generaliseerbaar' worden, bovendien de naar de vrije markt ook zou tegenwoordig kan dat dat gebeurt, is groot. In dit heeft de presentatie van drinkwater is doden gebied, in Bolivia en Manilla (Filipijnen). Daarbij is onze drinkwatervoorziening uitstekend op orde. Dus zou zou je dat taakloos verkopen?

Nederlandse bedrijven en organisaties open een belangrijke rol in de ontwikkeling van deze water-innovaties. Water is één van de belangrijkste innovatiegebieden in het weggegaan van het weggeleken van meststoffen, zoals fosfaat en nitraat, in het grond- en oppervlaktewater.

Europese burgerinitiatief Right2Water, bedoelt om dit onderwerp op de agenda van het Europees Parlement te zetten. In 2014 bijna twee miljoen burgers hebben op How2Water de reactie van Europese Commissie lancee was, heeft de commissie voor Internationaal recht, zal ik dit onderwerp naar voren in laten houden. Water is van levensbelang en ik zal ervoor zorgen dat het onderwerp blijft op onze agenda.

Hultema. De alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa. (Liberale VVD) werd op 5 juli 1984. Heereveeren in Wageningen Universiteit.

zijn vwo heeft Hultema aan de raingen Universiteit de bachelorstudie in Science en de master Animal Production Systems gevolgd. Daarna was achtereenvolgens beleidsmedewerker bij Wageningen UR, Europees Parlement voor de EFOP van Jan Mulder Europees Parlement voor de VVD.

Hultema heeft een multi-veelzijdigheid in Makkings en is sinds 1 juli 2014 VVD-Europarlementair voor de land- en tuinbouw, visserij, plattelandsontwikkeling, milieu, volksgezondheid en voedselveiligheid. Hij is lid van de commissie AGRI (landbouw en plattelandsontwikkeling) en plaatsvervangend lid van de commissie ENVI (milieubeheer, volksgezondheid en voedselveiligheid).

Wolke het geeft water in het leven en de politieke weg van Jan Hultema?

Landbouw en drinkwater zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Voor zowel gewassen als dieren is water van levensbelang. Door innovatieve oplossingen in de landbouw neemt het watergebruik af, terwijl de productie omhoog gaat. Ook is er veel vooruitgang geboekt in het weggegaan van het weggeleken van meststoffen, zoals fosfaat en nitraat, in het grond- en oppervlaktewater.

Nederlandse bedrijven en organisaties open een belangrijke rol in de ontwikkeling van deze water-innovaties. Water is één van de belangrijkste innovatiegebieden in het weggegaan van het weggeleken van meststoffen, zoals fosfaat en nitraat, in het grond- en oppervlaktewater.

Hultema. De alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa. (Liberale VVD) werd op 5 juli 1984. Heereveeren in Wageningen Universiteit.

de Nederlandse Toepastoren en voor landbouw is daarbij vooral de ontwikkeling van water- en milieutechnologie belangrijk. Binnen het Toepastorenbereik werken overheid, onderzoeksinstellingen en ondernemers samen om tot innovatieve oplossingen te komen. Onderzoekprojecten zoals 'More Crop per Drop' hebben grote potentie en deze projecten moeten gestimuleerd worden. Zo is het in Nederland mogelijk om met slechts 4 liter water een kilo tomaten te telen, terwijl voor dezelfde kilo in Spanje nog 40 liter water nodig is. Ook werken Nederlandse zaadbedrijven aan de ontwikkeling van speciale rassen die minder water nodig hebben. Dergelijke innovaties kunnen op termijn het verschil maken in de wereldwijde voedselproductie. Landbouw kan meer opleveren, zonder de drinkwatervoorziening in gevaar te brengen.

Nederlandse verbruikers lopen voorop bij het implementeren van innovaties in hun bedrijf. Ze zetten zich in om meststoffen zo goed mogelijk te benutten en het weggeleken van meststoffen naar grond- en oppervlaktewater te minimaliseren. Het project 'Koolen en Kansen' is een mooi voorbeeld. Dit is een samenwerkingsproject tussen de Universiteit Wageningen, het ministerie van Economische Zaken en milieubeheer. Het project is gericht op de toetsing, effectiviteit en uitvoerbaarheid van proefprogramma's met een milieuvriendelijke voeding van alle rassen.

Als Europarlementair in de landbouw- en milieucollectieve maakt ik mij hard voor het ondersteunen van innovaties in de land- en tuinbouw. Nederland is op wereldniveau een globaal lid in de agrarische sector en op het gebied van waterinnovatie. Laten we dat zo houden door boeren en tuinders de ruimte te geven in de regio wat ze goed kunnen: ondernemen en innoveren.

"LANDBOUW EN DRINKWATER: NEDERLAND ALS CS-INNOVATIEF GIDSLAND"

Waterspiegel / maart 2019

Kaderrichtlijn Water

De Europese Commissie evalueert momenteel de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de dochterrichtlijnen daarvan: de richtlijn Prioritaire Stoffen en de Grondwaterrichtlijn.

De KRW is voor drinkwater belangrijk vanwege de bescherming en verbetering van de kwaliteit van het grondwater én het oppervlaktewater. De resultaten van de evaluatie worden in het derde kwartaal van 2019 gepubliceerd. Vervolgens zal de nieuwe Commissie, die na de verkiezingen aantreedt, beslissen of de KRW wordt herzien.

De KRW-doelen zouden oorspronkelijk al aan het einde van de eerste planperiode (2015) behaald moeten zijn, maar fasering tot 2021 of 2027 is toegestaan. Helaas is de verwachting dat lidstaten de KRW-doelen in 2027 nog niet halen. Wewin vindt fasering van de KRW-doelen ná 2027 alleen acceptabel onder voorwaarden.

Herziening Drinkwaterrichtlijn

Op 1 februari 2018 presenteerde de Europese Commissie een wetsvoorstel voor een gewijzigde Drinkwaterrichtlijn. De nieuwe richtlijn zal directe doorwerking naar Nederland krijgen in de Drinkwaterregelgeving.

In 2018 heeft het EP een akkoord bereikt over aanpassingen in de voorstellen van de Europese Commissie en begin 2019 is men in de Raad (de lidstaten) nog aan het onderhandelen. In de Drinkwaterrichtlijn wordt een link gelegd met de KRW, wat van belang is om de bescherming van drinkwaterbronnen verder te verbeteren.

Een toetsingskader in de Drinkwaterrichtlijn is nodig om de regelgeving voor chemicaliën en materialen in contact met drinkwater EU-breed te harmoniseren. Bij het vaststellen van waterkwaliteitsnormen zijn het voorzorgsbeginsel en de voorzorgsnorm leidend. De indicatorparameters moeten behouden worden. Dit zijn parameters die gebruikt worden voor de controle van het productieproces. Bemonsteringsfrequenties van parameters dienen risicogebaseerd te zijn. De informatievoorziening richting consumenten moet zich beperken tot de waterkwaliteit en de bescherming van de volksgezondheid.

Strategic Approach to Pharmaceuticals in the Environment

De Europese Commissie heeft aangegeven in 2019 een strategische aanpak voor geneesmiddelenresten in het milieu te willen vaststellen. Deze strategie wordt al jaren beloofd en loopt steeds verdere vertraging op.

Wewin roept de Europese Commissie op om snel met de strategie te komen en hierin de Nederlandse Ketenaanpak Medicijnresten uit Water te ondersteunen. De strategie moet concrete maatregelen bevatten om geneesmiddelenresten in het milieu en de drinkwaterbronnen te verminderen.

REACH (chemische stoffen)

In de huidige REACH-regelgeving en de uitvoering daarvan wordt onvoldoende rekening gehouden met het drinkwaterbelang. Het is daarom essentieel dat de relatie tussen REACH en de doelen van de Europese Kaderrichtlijn Water wordt benadrukt, en dat bij beoordeling en gebruik van chemische stoffen expliciet wordt getoetst aan effecten op drinkwaterbronnen.

Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)

Vanuit het GLB worden de regeling voor directe inkomenssteun aan agrarische ondernemers en het Plattelandsontwikkelingsprogramma uitgevoerd, waaruit bijvoorbeeld het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) mede wordt gefinancierd.

In juni 2018 presenteerde de Europese Commissie de voorstellen voor het toekomstige GLB. Hierin is de verbetering van de waterkwaliteit nog onvoldoende en niet concreet genoeg opgenomen. Het is van groot belang dat het Europees landbouwbeleid bijdraagt aan de bescherming van grond- en oppervlaktewater tegen verontreinigende stoffen uit de landbouw, met name als het gaat om drinkwaterbronnen.

'Verblauwing' van het GLB is noodzakelijk: de maatregelen uit het GLB moeten bijdragen aan het behalen van Europese waterkwaliteitsdoelen, bijvoorbeeld uit de Kaderrichtlijn Water.

'Business as usual' voor de ondiepe ondergrond werkt niet meer

De Grote kabel- en leidingchallenge

Het is druk in de Nederlandse ondergrond. De energietransitie, maatregelen voor klimaatadaptatie, de uitrol van een nieuw telecomnetwerk voor 5G en diverse vervangingsopgaven doen daar nog een flinke schep bovenop. Partijen zijn het erover eens: 'Business as usual' werkt niet meer. De drinkwatersector is hier – met 120.000 km aan leidingen in de grond – direct bij betrokken.

Een geordende en beschermde ligging van de ondergrondse infrastructuur is voor de drinkwatersector van cruciaal belang voor een veilige drinkwatervoorziening. Hoe zorgen we ervoor dat de herinrichting van de ondiepe ondergrond soepel verloopt en we groot-schalige hinder en hoge kosten voorkomen? Een goede coördinatie, open kaart spelen en tijdig beginnen, lijken de sleutels tot succes te zijn.

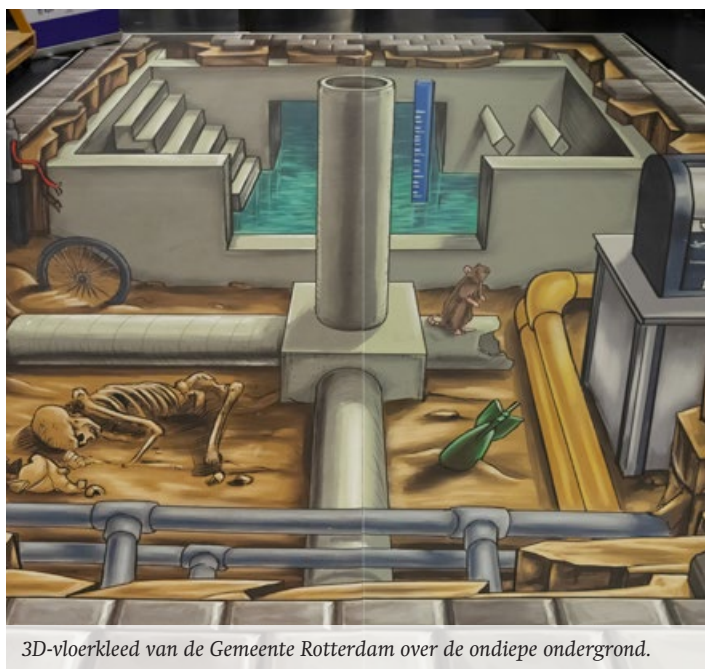
Om antwoorden te vinden op deze vragen organiseerden Netbeheer Nederland, het Gemeentelijk Platform Kabels en Leidingen en Vewin gezamenlijk de Grote kabel- en leidingchallenge. Op 13 februari verzamelden zo'n 90 professionals van de verschillende netbeheerders en van veel gemeenten zich hiervoor in de Stadstimmertuin in Amsterdam.

Meer en betere samenwerking

Doel van de dag was slimme vormen van samenwerking te bedenken om de uitdagingen van de ondiepe ondergrond te kunnen aanpakken. Het initiatief vloeide voort uit enkele bestuurlijke overleggen van Vewin met GPKL. Beide partijen constateerden dat de gezamenlijke uitdagingen niet vertroebeld moeten worden door discussies over financiële verleggingen. Ook waren ze het erover eens dat de opgaven in de ondiepe ondergrond vooral vragen om meer en betere samenwerking.

Dieper denken

Esseline Schieven van de Gemeente Amsterdam opende de dag en schetste de dagelijkse realiteit in haar gemeente. 'We zijn wel goed in het erbij leggen van kabels en leidingen, maar minder goed in het opruimen van ondergrondse infrastructuur die niet meer gebruikt wordt. De ondergrond is vol, bedrijfsbelangen spelen vaak een grote rol. We moeten toe naar een andere manier van werken.' Ze gaf aan dat polderen hiervoor een goede manier is; dat is immers ontstaan vanuit een technische noodzaak, letterlijk het zorgen voor droge voeten. 'We moeten bereid zijn om van elkaar te leren en mijn motto is dan ook: Denk dieper!'

3D-vloerbeeld van de Gemeente Rotterdam over de ondiepe ondergrond.

Mouwen opstropen

Dagvoorzitter Ruben van der Laan vroeg naar de inzichten van de voorzitters van het Gemeentelijk Platform Kabels en Leidingen (GPKL) en het Platform Netbeheerders, Steven Adriaansen en Han Slootweg. Die laatste gaf aan dat de situatie in de ondergrond op dit moment niet ideaal is. Hij waarschuwde daarbij dat de opschaling die eraan komt – bijvoorbeeld door de energietransitie – de problemen alleen nog maar groter zal maken. Adriaansen sprak zijn verwachtingen uit voor de dag. 'Ik hoop dat we de diepte in kunnen, elkaar kunnen verstaan, over grenzen heen kunnen kijken. Wees open en probeer elkaars nieren te proeven. Mouwen opstropen en aan de slag!'

Dit gaat pijn doen!

Professor André Dorée van de Universiteit Twente bracht de maatschappelijke opgaven voor de ondergrond in beeld. Hij stelde de vraag: 'Als je niet weet waar je naar op weg bent, hoe kom je dan vooruit?'. Hij schetste de uitdagingen: urbanisatie, klimaatverandering, uitputting van grondstoffen en verdere digitalisering. Volgens hem is duidelijk dat we in 2050 alleen nog maar hernieuwbare energie willen gebruiken. 'Maar welke stapstenen liggen er naar 2050, hoe houden we de route flexibel en welke maatregelen zijn sowieso goed om te nemen?' Het beter in kaart hebben van de huidige situatie is volgens Dorée altijd winst.

‘WEES OPEN EN PROBEER
ELKAARS NIEREN TE PROEVEN’

Professor André Dorée, Universiteit Twente.

‘HOE HOUDEN WE DE ROUTE NAAR 2050 FLEXIBEL EN WELKE MAATREGELEN ZIJN SOWIESO EEN GOED IDEE OM TE NEMEN?’

Opgaven in de praktijk van de verschillende spelers

Feyo Sickinghe van de Groep Graafrechten schetste de uitdaging voor de telecomsector: de uitrol van het 5G-netwerk. Voor de telecomsector geldt een apart juridisch regime en Sickinghe vroeg zich af of dat niet voor alle netbeheerders gelijkgetrokken zou moeten worden. Verder pleitte hij voor een sterkere rol voor beheerders van de openbare ruimte, met name gezien de komst van de Omgevingswet. Rosalie Begeer van de gemeente Amsterdam gaf aan dat alle infrastructuur gewoon niet meer past in de ondergrond, zeker niet in een stad als Amsterdam. Ze benadrukte de noodzaak om integraal en toekomstgericht te gaan kijken. De gemeente zal het volgens haar moeten gaan regelen, wat wel legitimiteit van die regisseursrol vereist.

Kordate overheid

Robbert Wever van Evides benadrukte het belang voor drinkwaterleidingen om ongestoord in de grond te kunnen liggen. Voor wat betreft de uitdagingen in de ondergrond riep hij op gewoon te beginnen met samenwerken, dan komen de praktijkproblemen en de oplossingen vanzelf naar boven. Volgens Wever zit de noodzakelijke regierol vooral in de planfase, daar is een kordate overheid voor nodig.

Ramona van den Berg van Stedin wees op de enorme ontwikkelingen die op de energiesector afkomen. Alleen al voor mobiliteit moeten er dit jaar 125.000 aansluitingen bij komen.

‘HET GAAT OM GEVEN EN NEMEN’

Steven Adriaansen en Han Slootweg.

Verder spelen de decentralisatie (afnemers die zelf zonneparken of windparken opzetten) en de wettelijke opleveringstermijn van 18 weken die gevraagd wordt. Ook de krapte op de arbeidsmarkt – mede door de vergrijzing – noemde zij als knelpunt. Dit werd ook vanuit de zaal benadrukt.

Dakparken en waterbergingen

‘Bij ons komt het water van vier kanten’, stelde Corjan Gebraad van de Gemeente Rotterdam. De havenstad heeft te maken met de zeespiegelstijging, intensievere neerslag, hoge of lage rivierafvoer en grondwaterproblematiek. Gebraad toonde praktijkvoorbeelden van hoe Rotterdam naar oplossingen zoekt om met klimaatverandering en water om te gaan die daadwerkelijk meerwaarde bieden. Denk aan een dakpark bovenop een winkelcentrum of een roeibaan of parkeergarage die tegelijk waterberging zijn. Zijn boodschap: ‘Zoek naar een integrale benadering, werk samen, kijk breed en koppel verschillende belangen mee in de oplossingen’.

‘WE MOETEN BEREID ZIJN OM VAN ELKAAR TE LEREN’

De challenge

Deelnemers gingen in groepen de uitdaging aan zo goed mogelijk een ‘Rommeldamse’ straat in te richten en daarvoor tijdig de juiste vergunningen te verkrijgen. Wat vooral opviel, was dat het mogelijk is met samenwerking en coördinatie een heel eind te komen. Zolang er vertrouwen heerst, deelnemers zich in elkaars rol kunnen verplaatsen en zij zich realiseren dat het gaat om geven en nemen.

Conclusies

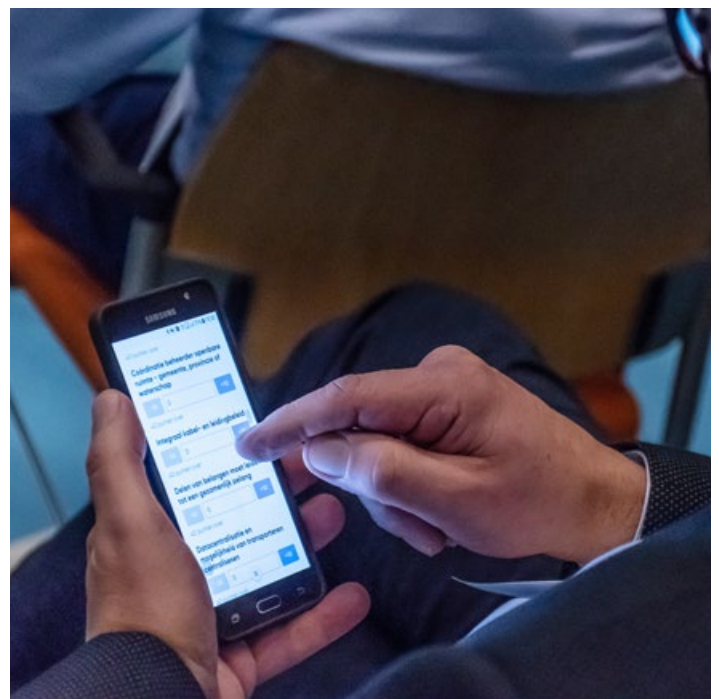
Aan het einde van de dag stemden de deelnemers over de haalbaarheid en de impact van de thema’s die genoemd waren bij het spel van de challenge. De top vijf van onderwerpen die zowel bij haalbaarheid als bij impact het hoogste eindigden, zijn:

1. Coördinatie beheerder openbare ruimte – gemeente, provincie of waterschap.
2. Transparantie – volledig vooronderzoek en overleg over alle aspecten.
3. Gedeelde toekomstvisie waar bedrijven en gemeenten naartoe willen.
4. Tijdig beginnen met een gezamenlijk plan – niet ad hoc werken.
5. Delen van de belangen, zodat duidelijk wordt waar het schuurt en waar ruimte zit.

Vervolgsymposium

Han Slootweg en Steven Adriaansen stelden dat het nu zaak is met werkgroepen, en op een later tijdstip een vervolgsymposium, de genoemde thema’s verder uit te werken. Ze riepen de aanwezigen op zich niet te laten ontmoedigen door de afstand tot een bestuurder. ‘Heb je een goed idee waar je vertrouwen in hebt, bel dan gewoon één van de voorzitters van de platformen van de netbeheerders!’

Er is een digitaal tijdschrift gemaakt van de Grote kabel- en leidingchallenge, dit is te lezen via kabelleidingchallenge.nl/mobiel/visuele-notulen.

Achterspiegel

Actief grondwaterbeheer versterken

In 2018 bereikte het neerslagtekort in de zomer recordhoogten. De natuur verdroogde, er waren beregeningsverboden en in sommige gebieden werd ook burgers gevraagd hun waterverbruik te beperken. De grondwaterspiegel zakte veel dieper weg dan gebruikelijk en is ook in het voorjaar van 2019 nog niet hersteld. De droogte van 2018 heeft eens te meer duidelijk gemaakt hoe belangrijk verstandig beheer van onze kostbare grondwatervoorraden is.

Klimaatverandering leidt naar verwachting tot meer neerslag in de winter en meer droge en hete zomers. Om hier beter mee om te kunnen gaan, moet het grondwaterbeheer meer aandacht krijgen. Zo moeten we bijvoorbeeld een nieuwe balans vinden tussen water vasthouden en water afvoeren.

Het gaat om structureel goed voorraadbeheer. Dat vraagt een actievere inzet van alle betrokken partijen. De Adviescommissie Water adviseerde al in december 2017 om de aandacht voor het beheer van grondwater te versterken, met meer gemeenschappelijke visievorming onder regie van de provincies. De minister van IenW moet haar reactie aan de Tweede Kamer nog sturen. Vewin bepleit dat zij dit advies ter harte neemt.

